

STORTINGET

Innst. 263 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra utdannings- og forskningskomiteen

Dokument 8:92 S (2023–2024)

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Olaug Vervik Bollestad, Dag-Inge Ulstein og Kjell Ingolf Ropstad om et lærebokløft og mindre og bedre regulert skjermbruk i skolen

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen foreslå en kraftig bevilgningsøkning til trykte lærebøker senest i statsbudsjettet for 2025.
- Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av opplæringsloven, slik at loven slår fast at trykte lærebøker er det sentrale læremiddelet i skolen, mens digitale læremidler er et supplement.
- Stortinget ber regjeringen foreslå en betydelig bevilgningsøkning til skolebibliotekene senest i statsbudsjettet for 2025, for å styrke trykte bokers plass i opplæringen.
- Stortinget ber regjeringen sikre at forskriften til opplæringsloven slår fast at skolebibliotekene skal bidra til elevenes utvikling av informasjons-, språk- og leseferdigheter og utjevne sosiale, kulturelle og digitale ferdigheter.
- Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende plan for opplæring av lærere i bruk av digitale læremidler i undervisningen.
- Stortinget ber regjeringen snarest stille krav overfor barnehage- og skoleeiere om å inngå databehand-

leravtaler og installere Kripos sitt blokkeringsfilter og andre filtre som effektivt sperrer tilgang til spill og sosiale medier og som beskytter barn mot alvorlig skadelig innhold og reklame og hindrer misbruk av personopplysninger, på digitale enheter for barn i barnehagen og elever i grunnskolen.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens behandling

Kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun har uttalt seg om forslaget i brev av 18. mars 2024. Brevet følger som vedlegg til innstillingen.

Komiteen har invitert til å gi skriftlige høringsinnspill i saken. Høringsinnspillene er tilgjengelige på sakens side på stortinget.no.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Minja Tea Dzamarija, Øystein Mathisen og Elise Waagen, fra Høyre, Margret Hagerup, Kari-Anne Jønnes og Jan Tore Sanner, fra Senterpartiet, Anja Ninadotter Abusland og Marit Knutsdatter Strand, fra Fremskrittspartiet, Himanshu Gulati, fra Sosialistisk Venstreparti, Grete Wold, fra Rødt, lederen Hege Bae Nyholt, og fra Venstre, Abid Raja, viser til representantforslaget.

Komiteen mener at lærebøker, læremidler og digitalisering av skolen er et viktig tema, og det er viktig at

det finnes både digitale og trykte læremidler i skolen. Digitaliseringen av den norske skolen har skjedd raskt, og i grunnskolen har nesten hver elev sin egen digitale enhet i form av et nettbrett eller en pc. Komiteen mener at valg av læremidler er en viktig del av lærerens metodefrihet, som skal bidra til best mulig læring for elevene i den enkelte situasjonen. Samtidig merker komiteen seg at læremiddelsituasjonen er forskjellig fra skole til skole, og at flere skoler mangler oppdaterte læremidler.

Komiteen mener at digitale enheter i skolen kan være et viktig verktøy for læring, samtidig som det kan by på distraksjoner i klasserommet. Videre merker komiteen seg at Norge er på OECD-toppen når det kommer til bruk av digitale hjelpemidler i skolen, mens mange av landene som scorer best i PISA-undersøkelser, har en moderat bruk. Kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun peker i sin uttalelse til komiteen på at PISA-resultatene viste at omtrent en av tre elever rapporterer at de blir distraheret av egen bruk av digitale ressurser, mens en av fire elever blir distraheret i enten alle eller i de fleste timene av at andre elever bruker digitale ressurser.

Komiteen mener det er svært viktig at elevene i skolen får en god leseopplæring. En foreløpig konklusjon fra Skjermbrukutvalget som er satt ned av Støre-regjeringen, er at det er mye som tyder på at elevene bør lese mer på papir.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er viktig at ansatte i skolen har nok tid og utstyret de trenger til å lage undervisningsopplegg tilpasset elevenes behov. Det er viktig at lærerne kan velge det læremiddelet som er best egnet i den enkelte undervisningssituasjonen, og flertallet mener det er et stort etterslep på fysiske lærebøker etter innføringen av de nye læreplanene i 2020. Flertallet støtter statsråden i at det trengs en større bevissthet om når bruk av digitale verktøy fremmer læring og når de ikke gjør det.

Flertallet mener PISA-undersøkelsen og PIRLS viser en bekymringsfull utvikling blant elevenes leseferdigheter, holdninger til lesing og lesevaner. Lesing er en grunnleggende ferdighet og er svært viktig for å kunne lære i alle de ulike fagene. PISA-undersøkelsen viste også at omtrent en av tre elever rapporterer at de blir distraheret av egen bruk av digitale ressurser, mens en av fire elever blir distraheret i alle eller i de fleste timene av at andre elever bruker digitale ressurser. Flertallet støtter regjeringens innføring av en veileder om regulering av mobilbruk i skolen, og mener dette er et nødvendig tiltak for økt læring og konsentrasjon i klasserommet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at digitalisering

av skolen er et tema som regjeringen setter høyt på agendaen. Disse medlemmer er kritiske til at digitaliseringen i skolen har gått for fort frem, på bekostning av elevenes læring, konsentrasjon og trivsel. Disse medlemmer mener at digitaliseringen flere steder har gått for langt, og er kritiske til at innføringen av digitale enheter i skolen har skjedd uten oversikt over hvordan endringen påvirker elevenes læring og trivsel. Disse medlemmer viser til at regjeringen har signalisert en tydelig kursendring, hvor barns læring og trivsel settes først, og hvor man skal få til en bedre balanse mellom fysiske lærebøker og skjerm.

Disse medlemmer vil understreke at representantforslaget inneholder forslag og initiativ som regjeringen allerede arbeider med eller har igangsatt. Arbeiderpartiet og Senterpartiet har blant annet prioritert midler til trykte læremidler, nasjonalt lesesenter, kompetansetiltak for lærere, leselystprosjekter og til styrking av skolebibliotekene. Regjeringen har satt ned et utvalg som skal gi et bedre kunnskapsgrunnlag om hvordan barn og unges skjermbruk i barnehage, skole og fritid påvirker helse, livskvalitet, læring og oppvekst, og lagt frem ny strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole. Videre har regjeringen varslet at det skal legges frem en leselyststrategi denne våren.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at opplæringslova er tydelig på at skolen skal åpne dørene mot verden og fremtiden, og da må skolen også reflektere det samfunnet elevene er en del av. Skolen skal forberede elevene på livet og arbeidslivet. Disse medlemmer er bekymret for en polarisert debatt, som oppfattes som et spørsmål om hvorvidt en skal bruke det som omtales som «skjerm» i skolen. Skjerm er et begrep som er for enkelt og for snevert, noe Skjermbrukutvalget, som er satt ned av regjeringen, kommenterer i sin delrapport som ble lagt frem i desember 2023. De henviser til at skjermbruk i skolen kan omfatte nettbrett, pc-er og smartboards, og elevenes mobiltelefoner og smartklokker.

Disse medlemmer registrerer at Skjermbrukutvalget har konkludert med at det så langt finnes lite forskning om bruk av ulike digitale læremidler, og at mye av forskningen som foreligger, omhandler bruk, tid, sted og rom. Det er forskjell på om en iPad brukes som hammer, til å se på YouTube eller til å lese inn leseleksen.

Disse medlemmer viser til at noe av det forskningen så langt viser, er at fordelene med digitale læringsressurser er at de gir god mulighet til å variere undervisningen og tilpasse den til både elevgruppen og til den enkelte elev. Samtidig viser papir seg å være bedre enn

skjerm når man leser for å få dypere forståelse, bedre lesehøydenhet og for å huske det man leser.

Disse medlemmer viser til det viktigste verktøyet i skolen, nemlig læreplanene, som ble fornyet i 2020. Her tydeliggjøres målene for opplæringen og viktigheten av digital dømmekraft: elevene skal ikke bare bruke digitale verktøy, men også ha en kritisk holdning til dem. Av kompetansemålene kan en se at elevene skal bruke både nettbrett og papir. For 2. trinn slås det for eksempel fast: «Elevene skal lese sammenhengende og forståelig på papir og digitalt», «skrive tekster for hånd og med tastatur» og «låne og lese bøker fra biblioteket».

Disse medlemmer mener at det i klasserommet skal være en balanse mellom bøker, penn og papir og ulike digitale læremidler. Digitaliseringen åpner for muligheter i klasserommet, kanskje særlig for elever som trenger tilrettelegging. Samtidig må man være kritiske, og det må være en klar plan med både innføring og bruk av ulike læremidler.

Disse medlemmer mener at det å ta i bruk digitale enheter, digitale læremidler og digitale lærerressurser i undervisningen kan ha positive effekter for elevers læring og utvikling av forskjellige kompetanser, i ulike fag og på ulike trinn. På sitt beste kan et læringsmiljø hvor digitale ressurser omformer undervisningen, få frem elevenes kreative sider og bidra til å fremme kritisk tenkning og selvregulert læring. Disse medlemmer anerkjenner samtidig at digitale løsninger kan skape forstyrrelser og påvirke konsentrasjonen hos elevene. Disse medlemmer mener derfor at det er behov for mer kunnskap om når verktøyene bør tas i bruk, overfor hvilke elever og i henhold til hva som skal læres, slik at det kan skapes en større bevissthet rundt hvilke lærings-situasjoner digitale eller analoge læremidler egner seg best til å oppnå faglig utvikling. Disse medlemmer mener også at en må være bevisst på at digitale verktøy er en kilde til distraksjon og forstyrrelser, også utenfor skoletiden. Multitasking og stadig sjekking av om en har fått tilbakemeldinger er utfordringer alle med digitale enheter utsettes for, og som en må lære å håndtere ved å trene på konsentrasjon og utholdenhet. Dette er viktig i alle deler av samfunnet og på tvers av generasjoner.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre mener at valg av læremidler bør basere seg på faglige og pedagogiske vurderinger, og har tillit til at lærerne bruker det læremiddelet som best fremmer læring. Disse medlemmer ser at det kan være en utfordring at skoler ikke har ressurser til å få tilgang til et mangfold av læremidler, men mener allikevel at dette er opp til den enkelte skoleeier å prioritere. Det skal være en klar plan over behov for læremidler, bruk av disse og hvordan de skal innføres og tilgjengeliggjøres. Disse medlemmer mener i likhet med Skolelederforbundet at:

«Det må være opp til skoleeier og ledere sammen med faglærere å avgjøre hvilket behov den enkelte skole har for læremidler. Det er store forskjeller i landet på hvor mye trykte og digitale læremidler skolene har.»

Disse medlemmer mener at debatten bør handle om å etablere differensierte undervisningsformer hvor alle typer analoge og digitale verktøy har en plass i undervisningen, snarere enn å handle om hvorvidt en skal innføre ulike digitale læremidler i skolen. Det er ikke et «ja» eller «nei» til bruk av skjerm i skolen, men heller at digitale løsninger må inngå i et variert tilbud av læremidler og -ressurser.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre deler Skolelederforbundet sin skepsis til å lovfeste at trykte bøker skal være det sentrale læremiddelet i skolen, og viser til deres skriftlige høringsinnspill:

«Vi har et solid læreplanverk som legger grunnlaget for et variert arbeid med fem grunnleggende ferdigheter, der digitale ferdigheter er en av dem. Det må gis større tillit til det profesjonelle, pedagogiske skjønnets planlegging og gjennomføring av undervisningen. Videre må politikere både sentralt og lokalt avvente Skjermbruketvalgets arbeid, og se an de føringene som kommer der, før man forhaster endringer som ikke er kunnskapsbaserte og forankret i de oppdrag regjeringen har gitt utvalget. Vi må ikke forhaste oss inn i beslutninger som setter oss tilbake i digital utvikling, og gjør oss dårlig rustet i internasjonalt samarbeid og i møte med fremtidens arbeidsmarked. Utviklingen på dette området går raskt, og Norge må henge med. Dette fordrer at det jobbes godt med å gi våre barn og unge gode digitale ferdigheter og gjør dem til trygge brukere av dagens og fremtidens verktøy.»

Disse medlemmer merker seg videre Utdanningsforbundet sitt høringsinnspill, hvor de skriver:

«Tanken om at én type læremidler er 'det sentrale' – og andre er usentrale eller mindre sentrale – er uheldig. Våre medlemmer vil ha en blanding/kombinasjon/miks av analoge og digitale læremidler. Vi vil la lærerens faglige metodeansvar bestemme hvilke læremiddel læreren skal bruke.»

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet vil påpeke at digitale virkemidler er et tegn på samfunnets fremgang og kan gi store muligheter og fortrinn, men dette medlem mener at det er viktig med en balanse og vurdering av hva som gir pedagogisk gevinst. Dette medlem mener videre at bruk av fysiske skolebøker kan være viktig for barns evne til å lese og forholde seg til andre virkemidler enn digitale skjermer, og har tidligere uttrykt bekymring for at manglende økonomi til kjøp av skolebøker kan være medvirkende til økt skjermbruk i noen tilfeller.

Dette medlem viser til at Fremskrittspartiet er opptatt av en forskningsbasert og erfaringsbasert til-

nærming til dette saksfeltet, og dette medlem mener man skal være varsom med radikale omlegginger i komplekse systemer som skolen. Dette medlem vil vise til at den siste PISA-målingen viser et fall i elevenes beherskelse av matte, lesing og naturfag i nesten alle land. Det er en rekke sammensatte årsaker til dette fallet, men økt bruk, og ikke minst feil bruk, av digitale hjelpemidler på bekostning av tradisjonelle skolebøker og lesing og skrivning på papir trekkes frem som en av faktorene.

Dette medlem vil påpeke at tilgjengelig forskning viser at skolebøker bedre fremmer konsentrasjon og forståelse hos elevene. I motsetning til digitale hjelpemidler, som ofte er koblet til internett og dermed lett fører til distraksjoner, gir skolebøker en mer fokusert og uavbrutt leseopplevelse. Flere studier har indikert at dybdelesing er mer effektivt utført med skolebøker sammenlignet med digitale skjermer. Dette medlem vil vise til professor Ladislao Salmerón ved Universitetet i Valencia. Han er en sentral europeisk forsker på feltet, og samarbeider med flere forskere ved UiO. Salmerón har gjennomført en rekke studier de siste årene for å finne ut hva som bidrar til å øke eller redusere elevenes leseforståelse – enten det er på papir eller skjerm. Salmerón viser til at forskernes konklusjoner er klare: Å lese på skjerm er mindre gunstig når grunnleggende, tekniske leseferdigheter skal øves inn, som vokabular-trening og leseflyt. Disse sidene ved lesing er aller viktigst på de laveste klassetrinnene. Salmerón mener at å sikre elever skolebøker og tekster på papir kan være en effektiv måte å forbedre leseforståelsen på («Elevenes leseforståelse er redusert: Å lese på skjerm gir mindre læring», Forskningsmagasinet Apollon, 8. februar 2021).

Dette medlem har videre merket seg at regjeringen i Danmark nylig kunngjorde at det er bredt politisk flertall for en satsing på lærebøker i grunnskolen, og at det er blitt bevilget 540 mill. danske kroner til innkjøp av fysiske skolebøker til grunnskolen.

Dette medlem vil likevel fremheve gevinsten som digitale virkemidler kan ha når de brukes riktig. Dette medlem mener at det trengs mer kunnskap og en helhetlig tilnærming for å kunne utarbeide en balansert og god holdning til bruk av digitale virkemidler i utdanningen. Dette medlem vil vise til at Fremskrittspartiet i Dokument 8:170 S (2022–2023), jf. Innst. 347 S (2022–2023), støttet forslaget om en stortingsmelding om bruk av digitale læremidler i den norske skolen for å gi en oversikt over omfang, vurdere resultatene og gi et grunnlag for å målrette bruken av digitale læremidler bedre som et supplement til tradisjonelle, trykte læremidler.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti er opptatt av at man finner en god balanse mellom bruk av digitale læreverkøy og lærebøkene. I takt med at samfunnet er blitt mer og mer digitalt har også bokas plass blitt redusert, både i hjemmet og i sko-

len. Det er derfor på tide at man tar forskningsbaserte grep som legger til rette for gode lesevaner og mulighet for å tilegne seg kunnskap både ved bruk av skjerm og bok.

Dette medlem er opptatt av at det er læreren som har god kompetanse og innsikt i hva som er det beste læremiddel i de ulike fagene og undervisningssituasjonene. Det er derfor avgjørende at lærerens autonomi legges til grunn. Det er i tillegg avgjørende at skoleeier gis nødvendige midler og styringsverktøy, slik at skolen får et så gunstig læringsmiljø som mulig.

Medlemmen i komiteen frå Raudt er opptatt av at trykte lærebøker skal vera tilgjengelege i den norske skulen, og støttar såleis forslag éin om å styrka satsinga på trykte lærebøker i statsbudsjettet for 2025. Denne medlemmen meiner at situasjonen i dag, der mangel på trykte bøker gjer at det går varmt i kopimaskinane på norske skular, ikkje er ønskeleg. Likevel meiner denne medlemmen at det ikkje er naudsynt å endra opplæringslova for å sikra eit sterkare vern av dei trykte lærebøkene, slik det er føreslått i forslag to. Her er det viktig å leggja til rette for fagleg autonomi og syta for at lærarar kan fatta eigne pedagogiske vurderingar innanfor dei eksisterande rammene. Slik denne medlemmen ser det, er dagens utfordring knytt til den materielle mangelen på lærebøker, ikkje ei vegring blant lærarar til å nytta desse.

På denne bakgrunn fremjar denne medlemmen følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa føreslå ei kraftig auke i middel til trykte lærebøker i statsbudsjettet for 2025.»

Skolebibliotek

Komiteen peker på at det følger av dagens opplæringslov at alle elever skal ha tilgang til et skolebibliotek, og at denne rettigheten også videreføres i den nye opplæringsloven som trer i kraft høsten 2024. Komiteen mener at skolebibliotekene har en sentral rolle i å gi norske elever god leseopplæring, da forskning viser at systematisk bruk av skolebibliotek kan bidra positivt til bedre leseferdigheter og elevenes læring, samtidig som det bidrar til å utjevne sosiale forskjeller.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre mener at skolebibliotekene bidrar til å fremme barn og unges leselyst. Skolebibliotekene er viktige samarbeidspartnere for lærerne for å sikre seg at elevene lærer å lese og får god leseopplæring, og disse medlemmer vil i likhet med forslagsstillerne i representantforslaget advare mot at skolebibliotekenes rolle svekkes i forskriftene til opplæringslova.

Medlemmen i komiteen frå Raudt støttar forslagsstillarane sine forslag tre og fire, og stiller seg bak høyringssvara frå både Norsk Bibliotekforening, Aksjon Skolebibliotek og NFFO. Slik dei peiker på, er dagens tilbod svært varierende og formålet i forskrifta er ikkje tydeleg nok. Raudt har i sitt alternative statsbudsjett for 2024 lagt opp til ei auka støtte til skulebiblioteka på 20 mill. kroner. Denne medlemmen er overtydd om at betre, meir aktive skulebibliotek vil kunne spela ei avgjerande rolle i å styrka leselysta og lesekompetansen i skulen.

På denne bakgrunn fremjar denne medlemmen følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa føreslå ei betydeleg auke i middel til skulebiblioteka i statsbudsjettet for 2025 for å styrka trykte bøker sin plass i opplæringa.»

Medlemene i komiteen frå Framstegspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Raudt og Venstre fremjar følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa sikra at forskrifta til opplæringslova slår fast at skulebiblioteka skal bidra til elevane si utvikling av informasjons-, språk- og leseferdigheiter og jamna ut sosiale, kulturelle og digitale skilnader.»

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at tilgang på gode skulebibliotek er svært viktig for å skape leselyst hos elevene. Dessverre er det for mange skulebibliotek som er for dårlige, enten ved at lokalene ikke er gode nok, utvalget i bokhylla er for dårlig, eller at man ikke har en kvalifisert bibliotekar. Å styrke skulebibliotekenes plass og rolle i skolen har en avgjørende betydning for elevenes muligheter og motivasjon for å lese og lære, i tillegg til å oppleve gleden ved en god bok. Dette medlem støtter derfor Aksjon skulebibliotek, som jobber for å sikre tilgang til et godt skulebibliotek for alle skolebarn.

Dette medlem mener det er viktig at forskriften til opplæringslova er tydelig på hva et skulebibliotek skal inneholde, og hvilken rolle og funksjon biblioteket og bibliotekaren skal ha i skolehverdagen. Høringsinnspillene er klare på at gode skulebibliotek er meget viktige, og at forskriften må være klar. Det er derfor viktig at regjeringen sikrer at forskriften er god nok, og fungerer som et verktøy for lærer og skoleeier.

Opplæring av lærere

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre deler forslagsstillernes bekymring for om lærerne har nok kompetanse til å ta i bruk et mangfold av læremidler. Disse medlemmer mener derfor det er behov for at lærerutdanningene og videreutdanninge-

ne styrkes for å ivareta dette kompetansebehovet i større grad.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa legge frem en forpliktende plan for opplæring av lærere i bruk av digitale læremidler i undervisningen, både for lærerutdanningene og videreutdanningen.»

Filtre på digitale enheter

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, er kritiske til at over 30 pst. av landets kommuner ikke har lagt inn blokkeringsfilter i grunnskolen for nettsider som kan øke risikoen for forledelse og seksuell utnyttelse av barn. Dette går frem av informasjon Kunnskapsdepartementet har innhentet fra Politidirektoratet og Kripos, som har laget en egen liste over slike nettsider. Informasjonen viser at per 6. mars 2024 har 67 pst. av landets kommuner implementert listen over nettsider, og prosentandelen er sakte økende.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti støtter kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun og Politidirektoratet, som anbefaler at blokkeringsfilteret implementeres for samtlige elever i grunnskolen.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, fremmer følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa sterkt anbefale og følge opp at barnehage- og skoleeiere installerer Kripos sitt blokkeringsfilter eller vurdere andre filtre som effektivt sperrer tilgang til uønskede medier og innhold på digitale enheter som brukes av barn i barnehagen og elever i grunnskolen.»

Komiteen fremmer følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa styrke arbeidet med veiledning til barnehage- og skoleeiere om etterlevelse av personvernregelverket for å hindre misbruk av barn og unges personopplysninger.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at Stortinget i 2018 enstemmig vedtok at det skulle utarbeides nasjonale retningslinjer for barnehage- og skoleeiere for å beskytte barn mot skadelig innhold på digitale skoleenheter, jf. Dokument 8:124 S (2017–2018) og Innst. 191 S (2017–2018). Vedtaket resulterte i en veile-

der fra Utdanningsdirektoratet, som kom med følgende oppfordring: «Barnehage- og skoleeiere bør vurdere å installere filtre på digitale enheter for barn i barnehagealder og elever på 1.–4. årstrinn.» Disse medlemmer deler forslagsstillernes vurdering om at det nå trengs effektive filtre som kan brukes av alle skoler. Å legge ansvaret for tekniske innholdsfilter på hver enkelt skoleeier fungerer ikke i praksis. Kommunene har lenge etterspurt et bedre nasjonalt rammeverk, fordi det er svært krevende å gå opp grenseovergangene alene, og det ofte står og faller på hvor kompetent IT-avdelingen i kommunen er.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen snarest stille krav overfor barnehage- og skoleeiere om å inngå databehandleravtaler og installere Kripos sitt blokkeringsfilter og andre filtre som effektivt sperrer tilgang til spill og sosiale medier, og som beskytter barn mot alvorlig skadelig innhold og reklame og hindrer misbruk av personopplysninger, på digitale enheter for barn i barnehagen og elever i grunnskolen.»

Disse medlemmer mener at selv om effektive filtre installeres, er det også viktig å sørge for å gjøre flere grep. Disse medlemmer deler synspunktene Skolelederforbundets innspill, hvor de skriver at det er avgjørende at det også tas grep mot sosiale medier, spill og reklame rettet mot barn på andre arenaer enn i barnehage og skole, der pedagogiske valg og voksenstyrt aktivitet i større grad vil begrense tilgang til skadelig innhold enn tilfellet er på barns fritid.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen snarest stille krav overfor barnehage- og skoleeiere om å inngå databehandleravtaler og installere Kripos sitt blokkeringsfilter og andre filtre som effektivt sperrer tilgang til spill og sosiale medier, og som beskytter barn mot alvorlig skadelig innhold og reklame og hindrer misbruk av personopplysninger, på digitale enheter for barn i barnehagen og elever i grunnskolen.

Forslag fra Høyre og Venstre:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende plan for opplæring av lærere i bruk av digitale læremidler i undervisningen, både for lærerutdanningene og videreutdanningen.

Forslag fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre:

Forslag 3

Stortinget ber regjeringa sikra at forskrifta til opplæringslova slår fast at skulebiblioteka skal bidra til elevane si utvikling av informasjons-, språk- og leseferdigheter og jamna ut sosiale, kulturelle og digitale skilnader.

Forslag fra Rødt:

Forslag 4

Stortinget ber regjeringa føreslå ei kraftig auke i middel til trykte lærebøker i statsbudsjettet for 2025.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringa føreslå ei betydeleg auke i middel til skulebiblioteka i statsbudsjettet for 2025 for å styrka trykte bøker sin plass i opplæringa.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding I fremmes av en samlet komité.

Komiteens tilråding II fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen styrke arbeidet med veiledning til barnehage- og skoleeiere om etterlevelse av personvernregelverket for å hindre misbruk av barn og unges personopplysninger.

II

Stortinget ber regjeringen sterkt anbefale og følge opp at barnehage- og skoleiere installerer Kripos sitt blokkeringsfilter eller vurdere andre filtre som effektivt sperrer tilgang til uønskede medier og innhold på digitale enheter som brukes av barn i barnehagen og elever i grunnskolen.

Oslo, i utdannings- og forskningskomiteen, den 16. april 2024

Hege Bae Nyholt

leder

Elise Waagen

ordfører

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

24/1452-

18. mars 2024

Representantforslag 92 S (2023-2024) om et lærebokløft og mindre og bedre regulert skjermbruk i skolen

Lærebøker, læremidler og digitalisering av skolen er et tema som mange er opptatt av, og som regjeringen holder høyt på agendaen. Jeg tror mange sitter med en følelse av at det har gått for fort frem i digitaliseringen, uten at vi har stilt de riktige spørsmålene om hva skjermbruken gjør med ungene våre. Det ser vi konsekvensene av nå.

Målet for skolen er at alle elever skal lære, trives og mestre. Vi trenger en større bevissthet om når bruk av digitale verktøy fremmer læring og når de ikke gjør det. For å gi flere elever en god utdanning trenger vi en ny mobilisering rundt læring, lesing og konsentrasjon i skolen. Regjeringen er allerede i gang med flere tiltak som støtter opp under dette.

For det første må vi gjøre et krafttak for lesing. Å kunne lese er avgjørende for at vi skal kunne tilegne oss kunnskap, uttrykke oss, delta i samfunnet og utvikle kritisk sans. Lesing er en grunnleggende ferdighet og er svært viktig for å kunne lære i alle de ulike fagene. Det å lære å lese er en utvikling fra den første leseopplæringen til det å kunne lese avanserte, faglige tekster i alle fag. Det er dessverre store forskjeller i leseprestasjoner blant barn og unge. Lesevaner og holdninger til lesing har utviklet seg i feil retning, og det er bekymringsfullt. Det vet vi fra flere undersøkelser, blant annet fra PIRLS og PISA.

Derfor er vi i gang med en leselyststrategi som skal legges fram til våren. Allerede i statsbudsjettet for 2024 har vi bevilget 20 millioner kroner til å styrke elevenes leseferdigheter og lesemotivasjon. Pengene skal gå til kompetansetiltak for lærere og til leselystprosjekter. Faglige trygge lærere med riktig kompetanse er nøkkelen til å styrke elevenes leseferdigheter når elevenes lesevaner er i endring.

Regjeringen ga allerede i 2023 Nasjonalt lesesenter et engangstilskudd på 10 millioner kroner.

Skolebibliotekene våre er viktige for å gi elevene våre god leseopplæring. På skolebiblioteket får alle, uavhengig av bakgrunn, tilgang til bøker og får oppleve leseglede og inkludering. Derfor har vi fortsatt økning av støtten til skolebibliotekene med 5 mill. kroner til totalt 30 millioner kroner i 2024. Forskning har vist at systematisk bruk av skolebibliotek i opplæringen har positiv innvirkning på elevenes læring og leseferdigheter, og bidrar til å utjevne sosiale forskjeller.

Jeg har innhentet informasjon fra Kulturdepartementet om Kulturrådets skolebibliotekordning. Denne ordningen har som formål å gi barn og unge tilgang til et variert og aktuelt utvalg av nye norske bøker gjennom skolebiblioteket. Regjeringen styrket Kulturrådets skolebibliotekordning med 5 mill. kroner i budsjettet for 2024, og har nå gjort ordningen permanent.

Det følger av dagens opplæringslov § 9-2 at elevene skal ha tilgang til skolebibliotek. Dette er en viktig rettighet som vi viderefører i den nye opplæringsloven. Forslag til ny forskrift har nylig vært på høring. Der ble det foreslått å videreføre dagens forskriftsbestemmelse om skolebibliotek. Etter planen vil forskriften være klar i løpet av våren slik at den kan tre i kraft sammen med ny opplæringslov til skolestart i år.

For det andre ønsker jeg at skjerm kun skal brukes i klasserommet når det faktisk bidrar til bedre læring for elevene. Skjermene må brukes med kunnskap og innsikt og vi må være bevisste på hva vi skal bruke når. Jeg har tillit til at lærerne her finner en god balanse som er til det beste for sine elever. Det handler om å finne riktig balanse mellom det digitale og analoge - mellom skjerm og bok, tastatur og penn.

Det finnes ikke noe fasitsvar på hvor mye elevene skal være på skjerm i løpet av skoledagen. I spørsmål til skole-Norge 2023 svarte mer enn syv av ti (73 prosent) skoleledere og skoleeiere at de mente balansen mellom digitale og trykte læremidler er god. Rapporten peker også på at det likevel er en fjerdedel av skolelederne på grunnskoler som mener at de baserer seg for mye på digitale læremidler. Samtidig er det grunn til å være bekymret for barns samlede skjermtid i løpet av en dag, og vi må derfor være bevisste på skolens del av den totale skjermtiden. Skjermbrukutvalget vil legge fram sin rapport 1.november 2024, og vil gi oss mer kunnskap om hvordan barn og unges skjermbruk i barnehage, skole og fritid påvirker helse, livskvalitet, læring og oppvekst.

Balansen mellom skjerm og bok kan bli bedre. Derfor bevilget vi 115 millioner kroner til flere fysiske skolebøker i revidert nasjonalbudsjett for 2023.

For det tredje skal elevene våre lære mer og bedre. Da må det være god konsentrasjon i klasserommet. PISA-resultatene viste at omtrent en av tre elever rapporterer at de blir distraheret av egen bruk av digitale ressurser, mens en av fire elever blir distraheret i alle eller i de fleste timene av at andre elever bruker digitale ressurser. Sånn kan vi ikke ha det.

En av grunnene til at elevene kan streve med konsentrasjon, er forstyrrelser fra mobiltelefoner. Forskingen er tydelig på mobiltelefoner på skolen fører til mindre konsentrasjon og læring og kan bidra til dårligere skolemiljø. Jeg ga derfor Utdanningsdirektoratet i oppdrag å utarbeide en veileder om regulering av mobilbruk i skolen, og de har nylig publisert sine anbefalinger. Direktoratet anbefaler å strengt regulere elevens tilgang til og bruk av private mobiltelefoner og smartklokker, gjennom ordensreglementet. Anbefalingene er tilpasset barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring. Vi følger med på innføringen av reguleringen gjennom Utdanningsdirektoratets faste spørreundersøkelse ”Spørsmål til skole-Norge”.

I strategi for digital kompetanse og infrastruktur sier vi at vi vil utvikle støttemateriell for god digital praksis og elevenes digitale kompetanse og styrke forskning og formidling om digital praksis i skolen.

For det fjerde er kompetansen til lærerne sentral. Det er skoleeierne som har ansvar for å sørge for at lærerne har riktig og nødvendig kompetanse, men regjeringen har gode ordninger for å støtte opp under dette ansvaret, bl.a. tilskuddsordningen for lokal kompetanseutvikling og videreutdanning for lærere.

Mange skoleeiere har prioritert digitalisering gjennom tilskuddsordningen for lokal kompetanseutvikling. På den måten kan de legge til rette for skolebasert kompetanseutvikling i partnerskap med universiteter og høyskoler. Utdanningsdirektoratet har også publisert en rekke kompetansepakker for å bidra til lærernes digitale kompetanse, blant annet om kunstig intelligens. Vi vil kontinuerlig utvikle kompetansepakkene og komme med annet støttemateriell.

For det femte skal elevene være trygge når de jobber med digitale læremidler i skolen. I strategi for digital kompetanse og infrastruktur har vi en rekke tiltak, blant annet for å bidra til bedre etterlevelse av regelverket for personvern. Et av de viktigste tiltakene, som også handler om å beskytte elevene mot uønsket og skadelig innhold på nettet, er god veiledning til skoleeiere om regulering av tilgang. Dette handler om å styre innholdet av apper og programmer på elevenes digitale enheter, regulering av tilgangen til nett for elevene i klasserommet og hjemme, og å filtrere bort uønsket innhold og reklame. Utdanningsdirektoratet vil i 2024 i samarbeid med KS oppdatere den allerede eksisterende veilederen om dette, slik at den fungerer som et godt verktøy for kommuner og skoler i dagens situasjon.

Jeg vil ellers nevne at departementet har innhentet informasjon fra Politidirektoratet og Kripos om bruk av Kripos sin liste over nettsider som kan øke risikoen for forledelse og seksuell utnyttelse av barn. Per 6. mars 2024 har 67 prosent av landets kommuner implementert listen over nettsider, og prosentandelen er sakte økende. Politidirektoratet anbefaler at blokkeringsfilteret for grunnskolen implementeres for samtlige elever i grunnskolen. Jeg støtter deres anbefaling, og er tydelig på at jeg ønsker at kommunene tar i bruk dette filteret.

Jeg vil også nevne at KS er i gang med å utvikle en felles risikovurdering (DPIA) for Google Workspace for Education. I dette arbeidet, som Kunnskapsdepartementet er med på å finansiere med 4,1 millioner kroner, bygger vi videre på arbeid fra Nederland og Danmark. I møtet med de store, internasjonale aktørene er vi avhengige av et godt samarbeid i Europa.

Det er et stort behov for mer og bedre kunnskap om digitale læremidler i skolen. Derfor har vi satt av til sammen 15 millioner kroner til oppstart av et målrettet forskningsprogram.

Med hilsen

Kari Nessa Nordtun

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådets signatur

